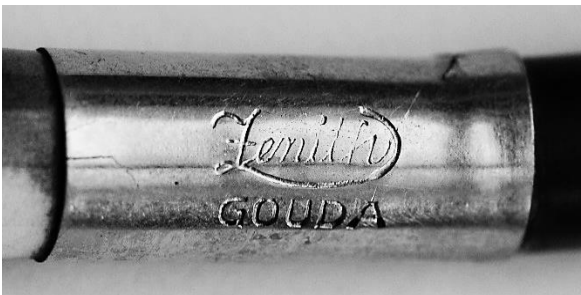

Een pijp ter gelegenheid van de bouw van 'Stadion Feyenoord' in 1937

Ewout Korpershoek (ewoutkorpershoek@tabakspijp.nl)

De opwinding wanneer je een pijpenkop in de grond vind, een stukje uit de aarde ziet steken en het dan uit de grond haalt. Dit gevoel is een van die dingen die het verzamelen van bodemvondsten zo mooi maakt. Als je dan ook nog Feyenoord fan bent zoals ondergetekende, dan wordt dat gevoel van 'vinden' eigenlijk alleen overtroffen in die voetbaltempel van Rotterdam, stadion De Kuip. Het ontwerp is zo uniek dat waar je ook in het stadion zit, je de spelers haast aan kan raken, je het gras ruikt en wanneer Feyenoord scoort dan danst en golft de stalen constructie van het stadion onder je voeten. Letterlijk. Een mooier gevoel is er niet.

Afb. 1a-b. Gietpijp met afbeelding Feijenoord stadion. Gouda, Zenith, 1937-1940

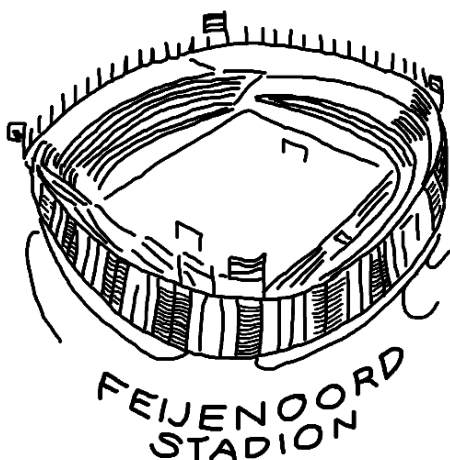
Toen ik dit pijpje enige tijd geleden op de kop tikte vloeide beide prachtige sentimenten

dan ook naadloos samen. Deze zogenaamde gietpijp of doorroker (afb. 1) is in Gouda door de firma Zenith gemaakt. Het betreft een zogenaamde 'lichtbeeldpijp'. Ongerookt is de pijp glanzend blank geglaazuurd. Door het roken trekken de tabakssappen in de poreuze plateel klei onder het glazuur

en kleurt de pijp langzaam bruin. Voor het glazuren is er een transfer of plakplaatje aangebracht op de plateelondergrond, welke niet mee kleurt tijdens het roken, en er als gevolg na verloop van tijd een witte afbeelding op de kop zichtbaar wordt. In dit geval een vrij opvallende, namelijk die van het 'Feijenoord Stadion', in de volksmond tegenwoordig ook bekend als 'de Kuip' (afb. 2).

De gegoten plateelpijp zorgde vanaf het einde van de 19e eeuw in Nederland voor een lichte opleving voor de laatste actieve pijpenfabrikanten. Pijpen van andere materialen als bruyère en meerschium overspoelden onze markt, en de belangstelling voor de gekaste of geperste kleipijpen nam snel af. Er vond nauwelijks vorm verandering of vernieuwing plaats simpelweg omdat het niet meer rendabel was om nieuwe metalen persvormen te maken of graveren. Gietpijpen werden in relatief goedkope en eenvoudig kopieerbare gipsen mallen gemaakt. Hierdoor leenden deze zich beter voor vormvernieuwing en het snel inspelen op de actualiteit door het toepassen van nieuwe lichtbeelden, middels transfers of door hand beschildering. Vaak ook via een combinatie van deze mogelijkheden.

Afb. 2a-b. Transferplaatje met afbeelding van het Feijenoord stadion

De afbeelding op deze gietpijp is ongetwijfeld gemaakt in de jaren nadat het stadion Feijenoord net gereed gekomen was. Dit gebeurde in 1937, op 27 maart met een voetbalwedstrijd tussen Feyenoord en het Belgische Beerschot.

De pijp is bijzonder omdat er in Nederland eigenlijk nauwelijks kleipijpen gemaakt zijn met versieringen of afbeeldingen die betrekking hebben op wat vandaag de dag de meest populaire volkssport is, voetbal. Dit zal vooral komen omdat het voetbal pas een georganiseerde en populaire vorm ging aannemen op het moment dat de Nederlandse kleipijpen industrie al zwaar op zijn retour was.

Anders was dit in Engeland waar enerzijds het voetbal al iets eerder vrij populair en redelijk georganiseerd was, en anderzijds de laatste Engelse pijpenfabrikanten nog voornamelijk van gekaste kleipijpen leefden. Uit de laatste decennia van 1800, en de eerste van 1900 zijn diverse Engelse modellen bekend met voetballers in reliëf op de kop (afb. 3).

Afb. 3. Gekaste pijpen uit Engeland, ca 1880-1920. Een 'Cup-tie' pijp zoals midden boven is ook door Goedewaagen in Gouda gemaakt. De pijp met de doelman rechtsonder is van Goedewaagen, ca 1920-1940.

Ook populair was het model waarbij een onderbeen met voetbal schoen een voetbal onder de kop klemt. Dit laatste model kennen we als gekaste versie ook van Goedewaagen onder de naam 'cup tie', en waarvan Goedewaagen de oorspronkelijke persvorm voor deze pijp in Engeland betrok.(1) Later is dit model wel weer veelvuldig bij gegoten plateelpijpen toegepast. Met uitzondering van een paar modellen gietpijpen (afb. 4) is het uiteindelijke assortiment kleipijpen met voetbal thema vrij beperkt.

Afb. 4. Drie Nederlandse gietpijpen met thema Voetbal. De afbeelding op het pijpje linksboven is middels een 'transfer' aangebracht. Gouda, ca 1910-1950.

Feijenoord is van oudsher een eiland ten zuiden van Rotterdam, mogelijk genoemd naar Feije van der Does welke daar leefde in de vijftiende eeuw. In 1869 wordt het eiland met het snelgroeiende Rotterdam verbonden en het wordt in de daarop volgende jaren de naam van een woonwijk.(2) De oorsprong van de hedendaagse voetbalclub Feyenoord ligt op het plein voor de Wilhelminakerk aan de Oranjeboomstraat in Rotterdam zuid. Hier wordt in juli 1908 de voetbalclub 'Wilhelmina' opgericht, die in de daaropvolgende jaren enige malen van naam veranderd. (3) In 1912, wanneer wordt toegetreten tot de landelijke competitie van de Nederlandse Voetbal Bond, wordt de naam Feyenoord aangenomen.(4) In de jaren '20 groeit Feyenoord

enorm, met name door enorme toestroom van nieuwe inwoners die werk vinden in de Rotterdamse havens.

In het begin van de jaren 30 is de populariteit van de club zo enorm groot dat een nieuw stadion gewenst is. Op het terrein aan de Kromme Zandweg is plaats voor maximaal 22.000 toeschouwers en dat leidt geregeld tot problemen. Enkele weken nadat de capaciteit van 12.000 toeschouwers naar 22.000 toeschouwers omhoog was gebracht moet de politie alweer 'gehelmd, gelaarsd, gespoord en gesabeld optreden' om de mensenstroom in goede banen te leiden.(5) Ondanks de crisis waarin ons land zich in de jaren 30 bevindt acht de voorzitter Leen van Zandvliet de tijd rijp voor een stadion dat zijn gelijke niet kent. Hij droomt van een mega stadion voor minimaal 60.000 man. En dat voor een sport die dan alleen nog maar op amateurniveau wordt beoefend...

Niemand in Rotterdam of zelfs Nederland heeft ooit zo'n groot stadion gezien, en velen om hem heen hebben geloven niet dat zo'n groot stadion ooit vol komt.

Afb. 5. De Feijenoord pijp met afbeelding van het stadion.

Het bestuur van Feijenoord belegt studiereizen (per trein en boot!) naar de grootste stadions van Europa en zelfs Amerika, hetgeen uiteindelijk leidt tot een slapeloze nacht van Van Zandvliet waarin hij de gewenste vorm en uitvoering voor zich ziet en er snel een schets van maakt.(6) Deze schets zal niet heel veel verschillen van wat we op deze kleipijp zien, aangezien van Zandvliet geen noemenswaardige technische achtergrond heeft. Vrijhangende tribunes zijn het sleutelwoord. Want zijn unieke voorwaarde is altijd geweest dat iedere toeschouwer waar dan ook in het stadion een

onbelemmerde blik op het speelveld moet kunnen hebben. Iets dat vandaag de dag nog altijd heel bijzonder is, en niet voor ieder hedendaags stadion weggelegd.

In 1936 wordt met de bouw van de voornamelijk stalen constructie begonnen. Er gingen maar liefst 578 heipalen de grond in, de structuur bestaat voornamelijk uit staal en beton en de bouwkosten bedragen 1.200.000 gulden.(7) En juist al dat staal zorgt vandaag de dag nog voor de ongelooflijke trilling en deining die door het stadion gaat wanneer het publiek begint te springen. Het stadion danst dan mee.

Tijdens de bouw waren delen van het stadion reeds klaar als de ontwerpen van andere nog op de tekentafel lagen. Hierdoor was het stadion bijna binnen een jaar klaar, en op 30 oktober 1936 werden ca 1500 mariniers en werkelozen uitgenodigd om het stadion te testen. Op de 'vrijhangende' tweede ring moesten zij in de verschillende vakken op commando juichen en springen om te kijken of de constructie het hield. En die hield. Het verhaal gaat dat zij hiervoor een sigaar en een borrel kregen.(8) Het uiteindelijke ontwerp kwam van de hand van architect L.C. van der Vlugt, welke o.a. ook de Van Nelle fabriek ontworpen heeft en tot een van de belangrijkste architecten van het Nieuwe Bouwen wordt gerekend. Vrijwel alles van zijn hand wordt gekenmerkt door een 'weldadige' eenvoud, en een 'expressie van ruimtelijke genialiteit'. Hoewel Jan Wils, de architect van het Olympisch stadion in Amsterdam ook uitgenodigd werd om een schets te maken voor de Kuip, heeft hij nooit echt enige serieuze kans gehad. Omdat het een Amsterdammer was, maar vooral ook omdat de plannen op Zuid ver boven alles wat er tot op dat moment bestond uit moesten stijgen.(9)

Het moest het beste stadion van Nederland worden, het beste van Europa. Ook aan het gras werd vanaf dag een uitzonderlijke aandacht besteed. De ondergrond kwam uit Wassenaar, de bovenlaag werd geïmporteerd.(10) Nog vrijwel ieder jaar wordt deze grasmat verkozen tot beste van Nederland, ondanks de vele andere evenementen die er tegenwoordig geregeld plaatsvinden.

Toen het stadion gereed was, vond op 27 maart 1937 vond de openingswedstrijd tegen het Belgische Beerschot plaats. Daarna duurde het nog enige tijd alvorens het echt in gebruik genomen werd omdat de gemeente Rotterdam de benodigde toegangswegen nog niet had aangelegd. Het gebrek aan parkeerplaatsen was geen probleem want het enige Feyenoord lid met een auto was de voorzitter.

Vanaf dag een is het stadion thuishaven geweest van de voetbalclub Feijenoord, tegenwoordig geschreven als Feyenoord. De Kuip was vanaf dat allereerste moment een toonaangevend stadion op mondiaal niveau. En dat heeft zeer lange tijd standgehouden Niet voor niets zijn er tussen 1963 en 2002 maar liefst 10 Europacup finales gespeeld en heeft het Nederlands elftal er meer dan 100 wedstrijden gespeeld. Zelfs vandaag de dag is het zo dat telkens als het Nederlands elftal in een ander stadion een keer een wedstrijd speelt, direct de discussie losbarst over het gebrek aan sfeer en ambiance in vergelijking met 'De Kuip'.

Maar de laatste jaren is de internationale betekenis van de Kuip vooral op het gebied van veiligheid en voorzieningen onder druk komen te staan. Ondanks diverse aanpassingen in de laatste decennia. Dit jaar zijn na een lange periode van praten en discussiëren, de plannen voor een 'nieuwe' Kuip op tafel gekomen. Net als in de begin jaren 30 was er ook nu sprake van verdeeldheid met name rondom de thema's 'noodzaak' tot vernieuwing, en bezoekerscapaciteit. In de huidige plannen gaat er een 'Feyenoord City' verrijzen rondom het bestaande stadion, waarbij dit weliswaar van functie gaat veranderen, maar grotendeels in tact blijft als bijzonder stuk cultuurhistorisch en architectonisch erfgoed. Tot op vandaag de dag is het 'stadion Feijenoord' de meest toonaangevende voetbalarena in Nederland, waar voetbalsfeer en emotie op onvergelykbare wijze beleefd worden.

Noten:

1. www.pipemuseum.nl
2. Egmond, p. 28.
3. Egmond, p. 28.
4. Egmond, p. 33.
5. Van Wijnen, p. 93.
6. Van Wijnen, p. 18.
7. Van Wijnen, p. 177.
8. Van Wijnen, p. 69.
9. Van Wijnen, p. 52.
10. Van Wijnen, p. 64.

Literatuur:

- Wijnen, H.A. van, 1989. De Kuip – De geschiedenis van het stadion Feyenoord. Utrecht/Antwerpen, Veen uitgevers.
- Egmond, Michel van [e.a.] 2008. *100 Jaar Feyenoord, Jubileumboek*. Rotterdam, De Buitenspelers-Kats.